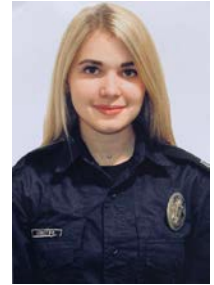

УДК. 351. 75:324:342. 9 (477)

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

Яна Вікторівна СВИСТУН,
курсантка 3 курсу факультету №1
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Постановка проблеми. У наш час світ змінюється дуже динамічно. Велика кількість реформаційних перетворень, вплив пандемії на суспільство, пов'язані з цим кризові стани та інші виклики і загрози у різних сферах життєдіяльності суспільства продукують необхідність розроблення нових дієвих механізмів забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Невпинний розвиток інформаційних технологій в умовах цифровізації, що стрімко змінюються, передбачає застосування в найрізноманітніших галузях суспільного життя, серед іншого у правовій, штучного інтелекту (далі ШІ) як організованої сукупності інформаційних технологій, із застосуванням якої можна виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень та алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі ухвалення рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань. Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології ШІ, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі ШІ не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності¹.

¹ Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження від 02.12.2020 № 1556 // Кабінет Міністрів України : офіц. сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitkushutchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220> (дата звернення: 01.09.2021).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що ця проблематика є актуальною та безперечно важливою для правової науки. Останнім часом дедалі більше як окремих науковців, так і науково-дослідних установ цікавляться проблемами ШІ. Організовується багато наукових заходів, присвячених саме цим питанням, зокрема науково-практична конференція «Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження» (21 листопада 2019 р., м. Київ), науково-практичний онлайн-семінар «Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності» (5 листопада 2020 р., м. Харків), міжвідомчий науково-практичний круглий стіл «Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів» (25 лютого 2021 р., м. Київ), науково-практична конференція «Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації» (16 квітня 2021 р., м. Харків), та багато інших науково-практичних заходів, під час проведення яких серед науковців активно обговорюються питання, пов'язані з правовим регулюванням ШІ в Україні та світі, аналізом можливостей його використання у роботі правоохоронних органів, вирішенню проблем відповідальності ШІ в разі порушення прав і свобод людини, та цілої низки питань, які на цей момент не мають однозначного вирішення, що і зумовило написання цієї статті.

Метою статті є встановлення ролі технологій ШІ у парадигмі протидії злочинності та окреслення кола невирішених правових проблем, із цим пов'язаних.

Виклад основного матеріалу. Однією з ключових проблем сучасності, яку чітко позначила коронакриза, є роль цифрових технологій і штучного інтелекту в нашому житті, в науці, особливо в гуманітарній її складовій. Безперечно, це стосується і кримінологічної науки як теоретичного знання і соціальної практики¹.

Принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні законодавчо визнано одним із пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. Україна, яка є членом Спеціального комітету із штучного інтелекту при Раді Європи, у жовтні 2019 року приєдналася до Рекомендацій Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту (Organization for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449)².

Використання можливостей ШІ у роботі правоохоронних органів, зокрема у напрямі протидії злочинності, є практично затребуваним та актуальним. Можливості програмного забезпечення в частині підтримання правопорядку дають значну перевагу людському потенціалу щодо фіксації,

¹ Кримінологія «Свого часу»: наукові розвідки/ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов ; Кримінол. асоц. України. Харків : Право, 2021. 316 с.

² Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р // Кабінет Міністрів України : офіц. сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220> (дата звернення: 26.03.2021).

попередження та завчасного реагування на правопорушення. Уже сьогодні вітчизняні правоохоронні органи активно використовують технології ШІ за такими напрямками.

Розпізнавання обличчя. У світі вже досить давно правоохоронці використовують програмні комплекси, які дозволяють автоматично розпізнавати обличчя, порівнюючи із системами відеоспостереження та інформацією яка вже є у базі. При цьому висока точність розпізнавання досягається завдяки застосуванню технологій індексу за біометричними параметрами обличчя. Ці можливості використовуються і в Україні. Так, Київською міською радою на території столиці встановлено вже більше 6200 камер відеоспостереження із системою розпізнавання обличчя. Доступ до користування цією системою має і поліція, що часто відіграє ключову роль у виявленні, відверненні та розслідуванні злочинів, встановленні місцезнаходження осіб, оголошених у розшук. Аналогічна система працює і у місті Житомирі, де вона одержала назву «Прозоре місто»¹.

Використання безпілотників. За їх допомогою, наприклад, поліцейські з підрозділу протидії наркозлочинності у 2020 році знайшли в Дніпропетровській області 36 ділянок, засіяних коноплями. Також роботи можуть виявляти браконьєрів, фіксувати незаконний видобуток корисних копалин, незаконні рубки лісу, знаходити осередки лісових пожеж, допомагати шукати заблукалих в лісі чи горах. Дрони моніторять дорожню ситуацію на трасах Дніпропетровської та Київської областей і шукають викрадений транспорт. Нацполіція планує створити спецгрупи аеророзвідки в кожному регіоні України².

Забезпечення безпеки на дорогах. Фіксація даних щодо правопорушень на дорогах реалізується за допомогою комплексів автоматичної фіксації, а саме спеціальних технічних засобів, укомплектованих функціями фото- і відеозапису, що надає можливість в автоматичному режимі здійснювати виявлення та документування в базах даних фактичних подій, які містять ознаки адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Установлення стаціонарних технічних засобів здійснюється на аварійно-небезпечних місцях та місцях концентрації дорожньо-транспортних пригод, автомобільних доріг загального користування, державного та місцевого значення, вулиць і доріг у містах та інших населених пунктах за погодженням із відповідним уповноваженим підрозділом Національної поліції³.

¹ Князев С. М., Грібов М. Л. Правове регулювання використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів. Використання можливостей штучного інтелекту в кримінальному провадженні // Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 25 лют. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 14–17

² Штучний інтелект і робототехніка на службі поліції // Matrix-divergent : сайт. URL: <https://matrix-info.com/shtuchnyj-intelekt-i-robototekhnika-na-sluzhbi-politsiyi> (дата звернення: 14.09.2021).

³ Запуск системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/avtomatichna-sistema-fotovideofiksaciyi-porusen-pdr/zapusk-sistemi-avtomatichnoi-fiksaciyi-porusen-pravil-doroznyogo-ruhu> (дата звернення: 14.09.2021).

Попередження кримінальних правопорушень. На початку 2021 року міністр юстиції України заявив, що в Україні офіційно починають використовувати програмне забезпечення з елементами ШІ «Касандра», яке аналізуватиме можливість повторного порушення закону злочинцем. У своєму зверненні він зазначив, що покарання за злочин встановлює суд, але для того, щоб йому допомогти в цьому, існує документ під назвою «Досудова доповідь», який готують співробітники пробації. У цьому документі описується особистість обвинувачуваного, а також оцінка ймовірності вчинення ним нових злочинів. «Касандра», відповідно, цей процес автоматизує. Співробітник пробації, проставивши відповіді на запитання у межах програмного забезпечення, отримує оцінку ймовірності скоєння нового злочину від 0 до 97. Таке оцінювання здійснюється алгоритмом, який за те чи інше питання дає бали, а потім їх підсумовує. Досить скоро «Касандра» навчиться самостійно визначати, кількість балів які треба дати за відповідь на те чи інше питання. А через кілька років у нас буде великий масив даних, за результатами машинного навчання за яким «Касандра» навчиться аналізувати відповіді не лише на перелік простих запитань, а й аналізувати всі інші дані, які є про злочинця¹.

Прогнозування кримінальних правопорушень. За допомогою технологій ШІ можуть створюватися обґрунтовані прогнози щодо темпоральних, територіальних і якісних показників злочинності. Ці прогнози покликані сприяти правоохоронним органам в оптимізації використання наявних ресурсів та виконання поліцейських функцій².

Крім того, ШІ активно використовується під час створення автоматизованих систем, баз даних, для розроблення алгоритмів пошуку кримінальних правопорушників «за гарячими слідами», виявлення потенційних жертв кримінальних правопорушень та в багатьох інших напрямках у роботі правоохоронних органів.

При всьому потенціалі використання ШІ слід указати на зворотний його бік: як добро і зло, він може принести неоціненну користь, збільшивши та примноживши людські здібності, розширивши можливості для вирішення великої кількості суспільних проблем, однак при всій позитивності його потенціалу для суспільства дедалі частіше технології ШІ виступають як криміногенний фактор, активно використовуються правопорушниками, тим самим продукуючи зростання рівня злочинності і призводячи до появи нових її видів, створюючи при цьому реальну загрозу охоронюваним кримінальним законом інтересам окремих громадян, суспільству та державі.

О. Е. Радутний із цього приводу зазначає, що досягнення у розвитку

¹ Штучний інтелект допоможе уникнути повторних злочинів: Мінюст запускає «Касандру» // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3098629-stucnij-intelekt-dopomoze-uniknuti-povtornih-zlociniv-minust-zapuskae-kasandru.html> (дата звернення: 09.09.2021).

² Юртаєва К. В. Використання технологій штучного інтелекту в реалізації стратегій «predictive policing»: можливості, проблеми та перспективи для України // Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 99–104.

штучного інтелекту можуть бути використані для вчинення злочинів, серед іншого в сфері інформаційних відносин, або сам він може становити безпосередню загрозу охоронюваним правам та законним інтересам людини, суспільства та держави. Стриманий оптимізм і застереження цих дослідників можна узагальнити таким чином: 1) внаслідок здатності до саморозвитку штучний інтелект перетвориться на суперінтелект; 2) у суперінтелекта з'являться свої власні потреби і цілі (він може бути менш людським, ніж розумний прибулець); 3) суперінтелект може спробувати використати людей проти їх волі (наприклад, з метою отримання доступу до ресурсів); 4) суперінтелект може забажати залишитися єдиним інтелектом навкруги; 5) людина як система зручно згрупованих атомів, може зацікавити суперінтелект як ресурс; 6) людство не є готовим до зустрічі із суперінтелектом і ще не буде готове багато років; 7) людство повинно навчитися тримати штучний інтелект під достатнім контролем.

За повідомленням видання *Technology Review*, вже через 60 років штучний інтелект стане значною загрозою для людства. До 2022 року він мислитиме приблизно на 10 % як людина, до 2040 року – на 50 %, до 2075 року – процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських. До таких умовиводів дійшов шведський вчений, професор Оксфордського університету Нік Бостром (Niklas Boström), який пропонує бути більш обережними, оскільки вважає його занадто загрозливим для людства (проблемою контролю над штучним інтелектом займаються у світі приблизно шість дослідників, питаннями його створення – десятки і сотні тисяч)¹.

У зв'язку з цим проблемними, невирішеними і, відповідно, перспективними для подальшого дослідження правознавцями є такі питання як:

- визначення специфіки й особливостей взаємодії ШІ з природнім;
- співвідношення понять авторське право та ШІ;
- аналіз міжнародного досвіду використання алгоритмів ШІ у діяльності правоохоронних органів з метою впровадження кращих його практик в Україні;
- визначення правового статусу, стандартизація і, відповідно, забезпечення належного правового регулювання використання інструментів та рішень ШІ у правоохоронній діяльності;
- розроблення заходів протидії використанню ШІ в кримінально протиправних цілях;
- визначення особливого статусу «ШІ» в кримінальному законодавстві України;
- прогнозування та послідовна нейтралізація ризиків для фундаментальних прав людини, пов'язаних з використанням технологій ШІ в роботі правоохоронних органів;

¹ Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 124–132.

- підвищення рівня цифрової грамотності працівників правоохоронних органів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Актуальною у цьому напрямі вбачається ініціація проведення кримінологічних досліджень у довгостроковій перспективі щодо особливостей використання ШІ у правоохоронній діяльності. Необхідність нового за змістом і формою кримінологічного аналізу соціальних процесів постає сьогодні у зв'язку з тими трансформаціями, які останнім часом відбулися в соціальній дійсності. Вплинувши на характер свого наукового осмислення, вони поставили питання про адекватність змін у кримінологічних теоріях і концептах, розширення відповідних дослідницьких об'єктів¹.

Наразі технології ШІ досконало не вивчено. Правова оцінка його статусу має розглядатися комплексно, в плані як недоліків, так і переваг. Не можна недооцінювати чи ігнорувати можливості ШІ. Навпаки, слід детально та всебічно досліджувати зазначені технології, вивчати їх місце та роль у майбутньому людства, визначати межі та критерії застосування, прогнозувати негативні наслідки та мінімізувати їх, окреслювати проблемні аспекти, пов'язані з подальшим його використанням у межах правового поля.

Невичерпні можливості ШІ роблять його панацеєю від усіх «хвороб». Це засіб, інструмент, який полегшує життєдіяльність людини, але не може замінити її повністю. Ефективність роботи ШІ залежить від того, як і хто його використовуватиме, на які цілі його буде спрямовано. ІТ-технології, та ШІ зокрема, цілком імовірно в майбутньому можуть виступати криміногенним фактором злочинності або ж взагалі сприятимуть появі нових її видів, що визначає напрями для подальших наукових розвідок на цю тему.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2021

Татьяна Анатольевна ШЕВЧУК,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

Яна Викторовна СВИСТУН,

курсантка 3 курса факультета №1

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ПРЕСТУПНОСТИ

Публикация посвящена вопросам использования технологий искусственного интеллекта в правоохранительной деятельности в целом и в противодействии преступности в частности. Акцентировано внимание на необходимости определения круга нерешенных проблем, связанных с

¹ Кримінологія «Свого часу»: наукові розвідки/ О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов ; Кримінол. асоц. України. Харків : Право, 2021. 316 с.

использованием технологий искусственного интеллекта в Украине и поиска путей их решения с целью минимизации возможных негативных последствий в случае использования его вне правового поля.

Ключевые слова: *противодействие преступности, искусственный интеллект, информационные технологии, динамизм, уголовный закон, угрозы, пандемия.*

Tatiana A. SHEVCHUK,

PhD in Law, Associate Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

Yana V. SVYSTUN,

cadet of the 3d year of the Faculty 1

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE CRIME COMBATING

The publication is focused on the issues for using technologies of artificial intelligence in law enforcement activity in general and crime combating in particular. Attention is paid to the necessity to define the range of unresolved problems that are related to the usage of technologies of artificial intelligence in Ukraine; to search for the solutions in order to minimize negative effects by using artificial intelligence out of law field.

Key words: *crime combating, artificial intelligence, information technologies, dynamism, criminal law, threat, pandemic.*